МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

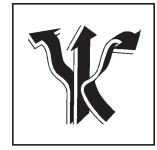

П. М. Лісовський

Ю. П. Лісовська

ІНТЕЛЕКТУАЛОЗНАВСТВО

Навчальний посібник

За загальною редакцією М. Н. Курка

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2014

Рецензенти: *А. О. Ярошенко* — д-р філос. наук, проф.
Ю. П. Сурмін — д-р соціол. наук, проф.
А. Ю. Ковальчук — канд. юрид. наук

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 4 від 24.04.13)

Лісовський П. М., Лісовська Ю. П.
Інтелектуалознавство: навч. посіб. / П. М. Лісовський, Ю. П. Лісовська; за заг. ред. М. Н. Курка. — К. : ДП "Вид. дім "Персонал", 2014. — 320 с. — Бібліогр.: 308–319.

ISBN 978-617-02-0173-7

Розглянуто актуальні питання інтелектуалознавства в сучасному інформаційному світі, на міждисциплінарному рівні теоретико-методологічні та практичні засади формування інтелектуалознавства, зокрема з питань мовної свідомості та захисту інтелектуальної власності від будь-яких загроз. Велику увагу приділено соціальній філософії та філософії історії (онтології, гносеології, аксіології тощо).

Для студентів, слухачів і викладачів гуманітарних спеціальностей та всіх, хто цікавиться актуальними проблемами інтелектуалознавства.

© П. М. Лісовський, Ю. П. Лісовська, 2014
© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2014
© ДП "Видавничий дім "Персонал", 2014

ISBN 978-617-02-0173-7

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 5

Розділ 1. **Інтелектуалознавство: витоки та загальна характеристика** 8

1.1. Інтелектуальні особливості становища людини у світі та важливість її самовизначення 8

1.2. Поняття та предмет інтелектуалознавства 11

1.3. Особливості історичного виникнення інтелектуалізації: діалектика міфології та філософії 13

1.4. Проблема визначення структури та функції інтелектуалознавства 17

Контрольні питання 20

Література до розділу 20

Розділ 2. **Теоретико-методологічні засади формування інтелектуалознавства** 21

2.1. Методи інтелектуального пізнання 21

2.2. Соціокультурна контекстуальність епістемологічної теорії науки в інтелектуалознавстві 22

2.3. Сучасний формат інтелектуалознавства: синергетика як нова освітня парадигма 32

2.4. Концепт мовної свідомості в інтелектуалознавстві 43

Контрольні питання 53

Література до розділу 53

Розділ 3. **Онтологічні аспекти інтелектуалознавства** 57

3.1. Фундаментальне значення проблеми інтелектуального буття у людському вимірі 57

3.2. Духовний розклад інтелектуального буття людини 60

3.3. Діалектика Життя і Смерті як інтегративно-цілісний духовний пошук в інтелектуальному окресленні 71

Контрольні питання 87

Література до розділу 87

Розділ 4. **Гносеологічні аспекти інтелектуалознавства** 89

4.1. Соціогносеологічна природа розвитку інтелектуалознавства 89

4.2. Проблема істини і правди в інтелектуальному пізнанні 108
4.2.1. Творчий потенціал у контексті інтелектуалознавства 113
4.2.2. Геній як критерій істини в інтелектуалознавстві 119
4.3. Ідейний пріоритет як інтелектуальна сила розвитку суспільства 129
4.4. Соціогенний вплив у латентних структурах людського інтелекту 137
4.5. Імідж як особливий вид соціального світу в інтелектуалознавстві 161
Контрольні питання 160
Література до розділу 170

***Розділ 5*. Аксіологічні аспекти інтелектуалознавства** 174
5.1. Освіта та наука у системі інтелектуальних знань 174
5.2. Освіта, наука та виховання в умовах розвитку суспільного прогресу 182
5.3. Філософія шляхетної конституції особистості: виховання інтелігентності 192
5.4. Смисложиттєві настанови мудрості феномену інтелектуалознавства 195
5.5. Ціннісні орієнтири формату духовного капіталу як запорука інтелектуального самозбереження 204
Контрольні питання 215
Література до розділу 215

***Розділ 6*. Сучасні інтелектуальні практики у глобальному інформаційному світі** 219
6.1. Інтернет як інструмент маніпуляції свідомістю в інтелектуальному середовищі 219
6.2. Інтелектуальна безпека як протидія спекулятивним технологіям маніпуляції свідомістю 242
6.3. Захист інтелектуальної власності: особистості, держави та суспільства 250
6.4. Захист людства від загроз у сучасному глобальному світі: прогнози на майбутнє 270
6.5. Проблема боротьби з міжнародним тероризмом 279
Контрольні питання 299
Література до розділу 299
Рекомендована література 308

ПЕРЕДМОВА

Ваші вуста медовим цвітом
Налиті веснами та літом...
Нектар цей перед цілим світом
Розношу я сердешним звітом.
Від автора

Інтелектуалознавство стає досить важливим носієм, оскільки прогресивний розвиток будь-якої сфери діяльності людини неможливий без її розумової та творчої праці. Інтенсивні зміни у суспільстві потребують від людини креативно-евристичних якостей, що дозволяють інтелектуально підходити до будь-яких змін. Ці зміни, а також їхній інтелектуальний вплив на спосіб життя людей та розвиток суспільних відносин є вельми складним і суперечливим. Сучасний світ виявляється складно організованою системою, простором новітніх інформаційних технологій і комунікацій, які претендують на створення нового соціального утворення — єдиної інтелектуальної цілісності. Для того щоб вижити у ситуації постійних змін, щоб адекватно на них реагувати, інтелектуальна особистість повинна активізувати свій творчий потенціал, стати креативною. Для ефективної організації життєвого світу необхідна цілісність інтелектуальних пріоритетів, що ґрунтуються на глибинному консенсусі та чіткому усвідомленні раціональних підстав.

Сьогодні феномен інтелектуалознавства як всебічне соціальне явище набуває надзвичайного значення для дослідників різних наукових галузей. З огляду на це, потреба інформаційного суспільства в інтелектуальних особистостях, що вільно володіють новітніми методологіями й технологіями життєдіяльності, набуває нагальної сили. При цьому освіта, наука та виховання у системі інтелектуальних знань мають бути визначальними факторами розвитку українського суспільства, оскільки найвищою цінністю сучасного цивілізованого світу є *людина*, її права та свобода.

Саме людина з її всевишнім розумом, допитливістю, особливим статусом суспільного відтворення постає як всесвітнє диво. Лише в її розумі висвітлюється та викристалізовується те, що ми називаємо *інтелектом*. Адже інтелектуалознавство і постає формою свідомого вирішення найперших питань людського: світоорієнтування, самоусвідомлення, самоствердження тощо, оскільки є духовним коренем людського розвитку. Лише філософія за її життєвосмисловими настановами постає своєрідним випробуванням людського інтелекту щодо його можливостей. Вона спирається на унікальні властивості людської думки — на її особливість цілісного охоплення реальності, розгортання розумових актів від гранично широкої межі узагальнення — межі буття та небуття. У цьому сенсі слід зауважити, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Водночас ринкові перетворення в економіці України ще не впливають позитивно на розвиток науково-технічного потенціалу, технологічного оновлення виробництва, нарощування випуску наукомісткої конкурентоспроможної продукції. Таким чином, гострою потребою є вдосконалення механізму інтеграції освіти, науки, виробництва та виховання; посилення державної підтримки інноваційних структур, створення системи правової охорони інтелектуальної власності, яка б належним чином відповідала міжнародним стандартам.

У навчальному посібнику на міждисциплінарному рівні розглядаються найновіші підходи до вирішення тих чи інших проблем стосовно інтелектуалознавства (оцінка філософських течій, проблеми онтології, гносеології, аксіології, маніпуляції свідомістю, духовного капіталу тощо). У книзі, на відміну від подібних видань, вперше у формі нарису подано стислу, але змістовно об'ємну історію української інтелектуальної думки. Книга охоплює дуже важливі на сьогодні розділи — "Теоретико-методологічні засади формування інтелек-

туалознавства". Зміст посібника побудовано логічно, чітко і послідовно, наступні розділи посилаються на попередні та розвивають їх зміст далі.

Посібник буде корисним для студентів вищих навчальних закладів, слухачів, викладачів гуманітарних спеціальностей, військових, психологів, юристів, економістів та всіх, хто цікавиться актуальними проблемами інтелектуалознавства.

РОЗДІЛ 1

ІНТЕЛЕКТУАЛОЗНАВСТВО: ВИТОКИ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.1. Інтелектуальні особливості становища людини у світі та важливість її самовизначення.

1.2. Поняття та предмет інтелектуалознавства.

1.3. Особливості історичного виникнення інтелектуалізації: діалектика міфології та філософії.

1.4. Проблема визначення структури та функції інтелектуалознавства.

1.1. Інтелектуальні особливості становища людини у світі та важливість її самовизначення

Інтелектуалознавство як багатогранний соціальний феномен постає людською справою. Без людини неможливо пізнати той світ, який відкрився через її діяльність, працю, відкриття, експерименти, фантазію тощо. Внаслідок того, що людина постає зосередженням всесвіту, вона сама проявляється надзвичайно по-різному та суперечливо. Саме тому інтелектуальне пізнання людини постає невичерпним за змістом та формою. При цьому вимальовуються інтелектуальні особливості становища людини у світі:

1. *Розумність*, спроможність усвідомлювати себе і те, що її оточує. Саме розумність є здатністю людини не лише жити та діяти, зберігати своє життя та регулювати його, а й бачити ніби відсторонено дійсність і власні дії, володіти відповідними інструментами оцінки дійсності. Відтак, людська свідомість визначає дійсність інтелектуально, співставляючи й оцінюючи життєвий світ у відповідних вимірах.

Завдяки розумності людина рано чи пізно усвідомлює свої особливості, унікальність та потенційні можливості, оскільки у неї формуються певні знання про себе.

2. *Шляхетна конституція особистості*. З народженням дитини можна спостерігати, що це є саме природними передумовами певних ієрархічних задатків *людського* в людині. Так, наприклад, чудовий музичний слух зовсім не означає, що людина стане музикантом. Слід розуміти, що її життя не здатне бути зведеним до життя її організму. Це не означає, як і яким саме життям така людина проживе, оскільки такі особливості її анатомічну будову не визначають.
3. Людина є вільною живою істотою, що має *внутрішню свободу як необхідність самоусвідомлення*. Інакше кажучи, має потенційну можливість обирати та вибудовувати власне життя.
4. *Життя і Смерть як системна діалектична єдність екзистенційних вимірів людського буття*. Ця тема загострює проблеми людського самовизначення, пошуку смисложиттєвих настанов мудрості.
5. *Соціокультурна зумовленість людини*. Це людина сучасної цивілізації, де процвітає постіндустрія. Така людина майже не стикається з природою у її первісному вигляді. Її оточують переважно штучні створіння, результати її праці та пізнання. Тому людина і прогресує не за рахунок змін в організмі, а завдяки розвитку власної діяльності, удосконаленню соціокультурних надбань. Це означає, що саме завдяки своїм вольовим зусиллям вона має опанувати пряму ходу, навчитися їсти з посуду, культурно розмовляти, читати, писати, водити автомобіль тощо.

Важливість самовизначення навчального курсу "Інтелектуалознавство"

Істотне значення підручника "Інтелектуалознавство" полягає у тому, що він всебічно досліджує і віддзеркалює процес вироблення теоретичних знань, понятійно-категоріального апарату, філософського інструментарію, яким оперує сучасне

суспільство. Так, зокрема, значним здобутком давньоримської думки було створення самостійної науки — юриспруденції у системі інтелектуальних знань. Римські юристи ретельно розробили великий комплекс політико-правової проблематики в галузі загальної теорії держави і права, понятійний апарат окремих юридичних дисциплін і їх інструментарій — цивільного, державного й адміністративного, кримінального, міжнародного права.

Втім, інтелектуалознавство дає можливість зрозуміти важливість і значення особистості, держави та суспільства в духовній історії людства, усвідомити постійну роботу людської думки, її неперервний пошук оптимальних, ідеальних форм організації суспільного життя. Упродовж усієї людської цивілізації це прагнення залишається постійним і визначальним, оскільки відповідні ідеї ґрунтуються на основі потреб та інтересів усіх членів суспільства.

В сучасній Україні стверджується ідеологічний плюралізм, долається одномірність та стереотипність мислення і підходів до вирішення нагальних проблем нашого суспільства. Кожний має право на висловлення своєї думки. Звідси зростає і нагальний інтерес до навчального посібника "Інтелектуалознавство". Підручник допомагає студенту набути загальних інтелектуальних знань, сформувати власний (кожного, всіх) світогляд, що ґрунтується на знанні різних підходів і концепцій у пізнанні особистості, держави та суспільства. Адже шляхетні образи культури неможливі без засвоєння важливих складових частин всесвітньої духовної культури людства, що є основою для розмаїття інтелектуальних ідей, важливим механізмом дії яких є філософія. Давні народи, шануючи накопичений інтелектуальний і практичний досвід, визнаючи його теоретичне і виховне значення, називали філософію наставницею життя. Саме сьогодні суспільні ідеї минулого живлять сучасну політико-державну думку, правлять одним із критеріїв істинності наукових висновків. Отже, без їх знання не може бути ефективно діючого філософа як мислителя-творця.